

Sewε ɳa wi yen na para

ESITERI

wi senre na

Sewε wi nawa senre

Esiteri sewε wi yen na para jasumboro wa senre na, ɳa wìla wi yee go ki pere, janjo mboo woolo pe sho.

Ki kagala kàa pye Perisi tara wunlunaja Serisesi wi wunluwo sanga wi ni. Zhufuye pe gbawà la sòngorò ma kari pe tara. Èen fò pèle la koro wa Perisi tara bere. Ki Perisi tara wunluwo po pìla saa Babilòni tara wunluwo pi jan. Wunlunaja Serisesi wìla wi jo wi wa, mèe Esiteri wi pòri wi jo. Esiteri wìla pye Zhufuye jo ɳa wìla pye ma yon fò jéngé. Ki sanga wi ni, tara ti togbo shyen woo ɳa pàa pye na yinri Hama, a wì si yon le Zhufuye pe na mbe pe tòngò mbe pe kò pew. A Esiteri wi ndoje Maridoshe wì si yiri ki yon leme pi kòrò na. Kona, a Esiteri wo naa Maridoshe wi ni pè si gbogolo, ma ɳgbeli, ma pe woolo pe sho.

Yenjèle li mege kii yeri wa sewε wi ni, èen fò Yenjèle lìli woolo pe sho yegé ɳga na, sewε wi yen na para ko na. Esiteri wi ndoje wìla wi pye fò:

Ambò ki jen na kaa pye ki wagati ɳa wi kala lo ma li ti mà pye wunlunjò
(Esite 4.14b).

Zhufuye pe feti ɳa pe yinri «Purimu», ki sewε ɳa wi yen na wi yirisaga konaa wi kòrò wi yegé yuun we kan fun.

Sewε wi yen ma kɔɔnlɔ yegé ɳga na

Esiteri wìla pye wunlunjò 1-2

Hama wìla pye na jaa mbe Zhufuye pe gbo 3.1-15

Maridoshe wìla Esiteri wi yenri wi pe saga 4.1-17

Wunlunaja wìla Maridoshe wi gbogò 5-6

Pàa Hama wi gbo 7.1-10

Zhufuye pàa pe juguye pe gbo 8.1--9.19

Pàa Purimu feti wi pye 9.20-32

Seriseri naa Maridoshe pàa fanjga ta fò jéngé 10.1-3

Wunlunaja Serisesi wìla sɔgɔ́ cɔ́gbɔ́ sɔgɔ́ wi tara woolo pe kan

1 ¹Ki kagala ḥgele laga, kè pye wunlunaja Serisesi[†] wi sanga wo ni. Serisesi wìla pye naa wunluwɔ pi piin kinda cenme naa nafa ma yiri kɔlɔshyen (127) go na, maga le wa Endi tara ti na fo ma saa ki wa Kushi[†] tara ti na. ²Ki wagati wi ni, wunlunaja Serisesi wìla pye ma cen wa wi wunluwɔ jɔngɔ ki na, wa wi wunluwɔ ca Suzi[†] ki ni. ³Wi wunluwɔ pi yele taanri wolo li ni, a wì si sɔgɔ́ cɔ́gbɔ́ sɔgɔ́ wi tara teele pe ni fuun poro naa wi legbɔ́ɔlɔ pe kan. Perisi tara naa Medi tara malingbɔ́ɔnlɔ teele, naa legbɔ́ɔlɔ konaa tara teele pàa pye wa wi ni. ⁴A wì suu wunluwɔ pi yarijende tawa pi gbɔ́gɔ́wɔ po naa wi wunluwɔ pi gbɔ́gɔ́wɔ pi naga pe na piliye legere ni, ko yen fo piliye cenme naa nafa tijere (180) ni.

⁵Ko piliye yo kɔŋgɔ́lɔ, a wunlunaja wì si sɔgɔ́ cɔ́gbɔ́ sɔgɔ́ piliye kɔlɔshyen ni wi wunluwɔ ca Suzi woolo pe ni fuun pe kan, legbɔ́ɔlɔ ma pinle lepigile ke ni, wa

^{†1.1:} Wunlunaja Aritaserisesi wo nunjba wo pàa pye na yinri Serisesi; Aritaserisesi mege ko yen Eburuye senre ni. Serisesi mege ko yen Gireki senre ni. Ki yaa pye ndee Serisesi wo wìla pye wunlunaja Seriseri Konjbanja we. Ki yen ndee wo wìla pye Perisi tara ti wunlunaja maga le yele cenme tijere naa nafa tijere ma yiri kɔgɔloni (486) wolo li na ma saa gbɔ́n yele cenme tijere naa nafa taanri ma yiri tijere (464) wolo li na, na Zhezu wi fa se (Eṣidi 4.6).

^{†1.1:} Kushi tara, Lewɔ́ɔlɔ tara laga ko kayi. Kila Ezhipiti tara laga ka le ma saa pinle Sudan tara laga ka ni.

^{†1.2:} Nala wo ni Suzi ca pa ki yen wa Iran tara.

^{†1.6:} Kila pye faa, liwen gbɔ́ na, leeble mbele pè yeri pe ma sinle ma sangasanga sinleyaara na sila kaa (Amɔ 6.4).

wi wunluwɔ go laga naŋgɔ kɔlɔgɔ ki ni. ⁶Len* jese parityiɔnrɔ fire fire naa ḥganra woro la pye ma pɔ, ma yanŋga yanŋga wa. Pàa ti pɔpo maribiri sinndere tiyagala na len manjala figile figile naa yengelɛ yengelɛ ni, ḥgele pàa lele warifuwe vegembele ni. A pè si te naa warifuwe sinleyaara[†] tegetege tara laga ḥga pàa wɔlɔgɔ ki na; ko la pye pɔrifiri sinndere yenre ni, naa maribiri sinndere fire, naa nakiri sinndere konaa maribiri sinndere wɔrɔ ni. ⁷Pàa pye na leeble pe kaan paa woo te wɔjɛŋgɛle cenle legere ni. Pàa pye na paan wunlunaja wi duven wi ni legere legere, ma yala wìla wi kee ki sanga yegɛ ḥga na ko ni. ⁸Jorowo sila pye wa, ma daga mbe wɔ mbe gbɔ́n yegɛ ḥga na ki wogo na; katugu wunlunaja wìla ki yo wi go tunmbyeele pe ni fuun pe kan ma yo paa lere nunjba nunjba pyew wi kaan, mbe yala ḥga wila jaa ko ni.

⁹Wunlunjɔ Vasiti wìla sɔgɔ́ cɔ́gbɔ́ sɔgɔ́ fun jeele pe kan wa wunlunaja Serisesi wi wunluwɔ go ki ni.

**Wunlunjɔ wi sila logo
wunlunaja wi yeri,
a wunlunaja wùu wa**

¹⁰Pilige kɔłshyen wogo ki na, ma wunlunaja Serisesi wi ta wi nawa pì yinŋgi wi na duven ja wìla wɔ wi kala na, nambala kɔłshyen mbele pàa san*, a pè pye wi yéera tunmbyeele: Mehuma, naa Bizita, naa Haribona, naa Bigita, naa Abagita, naa Zetari konaa Karikasi, a wì si tunŋgo yo pe kan, ¹¹ma yo pe sa wunlunjɔ Vasiti wi pye wi pan wi yere wunlunaja wi yége sɔgɔwɔ wi wunluwɔ njala li ni wa wi go na, jango mboo tiyɔnwɔ pi naga janwa wo naa legbɔɔlɔ pe na, katugu wìla pye ma yɔn jate. ¹²Een fɔ, a wunlunjɔ Vasiti wì si je, wii yenlɛ mbe pan mbe yala wunlunaja wi senre ti ni, to nda wìla yo nambala mbele pàa san, a pè pye wi yéera tunmbyeele pe kan, a pè saa ti yo wi kan we. Kì pye ma, a kì si wunlunaja wi ya fɔ jenŋe, maa nawa pi yɔgban wi na fɔ jenŋe.

¹³Kona, a wunlunaja wì si para tjinliwe fenne mbele pàa wagati wi jen pe ni, katugu kila pye wi ma wunluwɔ kala li yége wɔ, wo naa yŋasegele jenfenne konaa kiti kɔngɔ jenfenne pe ni, ¹⁴poro mbele pàa pye wi tanla we. Poro la wele Karishena, naa Shetari, naa Adimata, naa Tarisisi, naa Meresi, naa Marisena konaa Memukan. Ki nambala kɔłshyen poro pàa pye Perisi tara naa Medi tara teele wele, ma yɔngɔ wunlunaja wi

ni. Poro pàa pye wunluwɔ pi censara kongbannda ti na. ¹⁵Wìla pe pye fɔ: «Yinŋgi we daga mbe pye wunlunjɔ Vasiti wi na mbe yala lasiri* koŋgolo ke ni? Mà jen mi wunlunaja Serisesi, tunŋgo yŋa mì yo na tunmbyeele pe kan, a pè saa yo wi kan, wii yenlɛ mbege pye.»

¹⁶A Memukan wì sigi yo wunlunaja wo naa tara teele pe yége na ma yo fɔ: «Wunlunjɔ Vasiti wì kajɔɔgɔ pye, een fɔ wi sigi pye wunlunaja wo nunŋba na, wìgi pye tara teele pe ni fuun pe na, naa leele mbele fuun pe yén wa wunlunaja Serisesi wi wunluwɔ tara kindaye pe ni fuun pe ni pe na. ¹⁷Mà jen wunlunjɔ wì yŋa pye, pe yaa ki yo jeelɛ pe ni fuun pe kan. Kona pe yaa la pe pene pe tifaga, mbaa yuun fɔ: «Wunlunaja Serisesi wìla tunŋgo kan ma yo wunlunjɔ Vasiti wi pan wi yere wi yége sɔgɔwɔ, een fɔ wi sila yenlɛ mbe pan.» ¹⁸Mbege le nala wo na, Perisi tara teele naa Medi tara teele pe jeelɛ pe ni fuun pe yaa yŋa wunlunjɔ Vasiti wì pye ki logo mbaa ki senre nunŋba ti yuun wunlunaja wi tara teele pe na. Pa pe yaa la pe pene pe tifaga mbaa kayaŋga nii pe ni. ¹⁹Na kaa pye ki wunlunaja wi ndanla, wi kondęgele la tege, peli yɔnlɔgɔ wa Perisi tara naa Medi tara fenne pe lasiri sewe wi ni, jaŋgo liga ka ya mbe kanŋga, mbege naga fɔ Vasiti wii daga mbe pan mbe yere wunlunaja Serisesi wi yége sɔgɔwɔ naa. Wunlunaja wi wunlunjɔ

censaga ki shɔ wi yeri wigi kan jèle wa yegɛ yeri, ɳa wì mbɔnṛɔ Vasiti wi na.²⁰ Wunlunaja, na ma kondégele li senre tiga ka gbɔn ma wunluwɔ tara ti laga ki ni fuun ki ni, pa jeele pe yaa la pe pene pe gbogo, legbɔɔlɔ mbe pinle lepigile ke ni.»

²¹ A ki senre tì si wunlunaja wo naa wi tara teele pe ndanla. A wunlunaja wì si tanga Memukan wi yerewe senre ti na. ²² A wì si sewe torogo wi wunluwɔ tara lagapyew ki ni. Wila lara pyew ti seweelè pe yɔnlɔgɔ ma yala pe senre yɔnlɔgɔlɔmɔ po ni konaa cengelè ɳgele fuun ke yen wa ke senre to ni. Kìla yo wa ki seweelè pe ni fo nambala pe ni fuun pe daga mbe pye pe yinre ti go na, paa pe cengelè ke senre to yuun.

Pàa Esiteri wi wɔ maa pye wunlunju

2 ¹Ki kagala ke pungo na, ²a wunlunaja Serisesi wi naŋgbawà pì si sogo wi na. A wì si nawa to Vasiti wi na, naa ɳga wìla pye wi na ki na, konaa ɳga kila kɔn ma tègè wi kanŋgɔlɔ ki na. ²Kì pye ma, nambala mbele pàa pye na tunjgo piin wunlunaja wi kan pè sho fɔ: «Ye ti we sa sumbonɔ naa mbajeenle mbele pe yɔnyɔn jengɛ pele lagaja wunlunaja wi kan. ³Wunlunaja wi teele pele tègetègè wi wunluwɔ

tara ti lagapyew ki ni, poro mbe sumbonɔ naa mbajeenle mbele pè yɔnyɔn pe ni fuun pe gbogolo laga nunjba wa wunluwɔ ca Suzi ki ni, wa jeele go ki ni. Pe pe le wunlunaja wi go tunmbyee Hegayi ɳa pè san wi kɛɛ wila wele pe na, wo ɳa pè tègè wila jeele pe kɔrɔsi we. Wila pe wire gbegelesinmè yaara ti kaan pe yeri. ⁴Sumboro ɳa kala ka ka wunlunaja wi ndanla, wo yaa pye wunlunju Vasiti wi yɔnlɔ.»

A ki wogo ki si wunlunaja wi ndanla, a wì sigi pye ma.

⁵ Zhufuye naa wà la pye wa wunluwɔ ca Suzi ki ni, pàa pye naa yinri Maridoshe. Pàa pye naa to wi yinri Yayiiri, na Yayiiri to wi yinri Shimeyi, nee Shimeyi to wi yinri Kishi ma yiri wa Benzhamè cénle li ni. ⁶Babilɔni tara wunlunaja Nebukanezari wìla leeple mbele koli wa Zheruzalem̄ ca ma kari pe ni wa kulowo pi ni, ma pinle Zhuda tara wunlunaja Yekoniya wi ni, Maridoshe wìla pye pe ni[†]. ⁷Wo wìla Hadasa[†] ɳa pe yinri Esiteri wi gbegele. Ki sumboro wìla pye Maridoshe wi to wi nɔsepyɔ lenaja wo pyɔ. Wi to naa wi nɔ pàa ku. Sumboro wìla yɔn fɔ jengɛ. Esiteri wi to naa wi nɔ pe kunjɔlɔ, a Maridoshe wì suu lɛ maa gbegele paa wi yeera sumborombyɔ yen.

⁸Kì pye ma, naa pàa kaa wunlunaja wi konɔ kanga naa

[†]2.6: 2 Wunlu 24.10-16; 2 Kuro 36.10.

[†]2.7: Eburuye senre ti ni, Esiteri mege koyi ɳga Hadasa. Esiteri mege ko yen Babilɔni tara fenne senre ni, ɳga pàa taga sumboro wi na.

wi kondiegelé li senre ti yari, a pè si sumbono legere gbogolo wa wunluwo ca Suzi ki ni, ma pe le Hegayi wi kée wila wele pe na. Pàa kari Esiteri wi ni fun wa wunlunaja wi go ma saa wi le jeele pe kɔrsifɔ Hegayi wi kée.⁹ A sumboror wi kala lì si Hegayi wi ndanla, a wila kajenjé piin wi kan. A wì si fyeele ma wi wire gbegelesinmè yaara ti kan wi yeri, naa yaakara nda ti daga mbe kan wi yeri ti ni, konaa sumbono tunmbyele kɔlɔshyen mbele pàa wo wa wunlunaja wi go mbe kan wi yeri pe ni. A wì si censaga njga kì yon ma we ki ni fuun na wa jeele pe go ki ni ko kan Esiteri wo naa wi sumbono tunmbyele pe yeri.

¹⁰ Esiteri wi sila wi cènle naa wi go woolo pe naga lere na, katugu Maridoshe wìla ki yo wi kan ma yo wiga kaga yo lere kan. ¹¹ Pilige pyew Maridoshe wìla pye na yanri na torotoro le jeele pe go yeyɔngɔ ki na, jango mbege jen na kaa pye Esiteri wi yen njebaan konaa paa wi piin yegé njga na.

¹² Sumbono pe ni fuun paa daga mbe pe yee gbegele yenje ke ma yiri shyen ni, mbe yala njga kìla tege jeele pe yee gbegele mbe yon ki wogo ki ni, katugu ko wagati wo wìla kòn ma tege pe yee gbegele pi mege ni. Yeyen kɔgɔlɔni yo pe ma pye ma pe yee gbegele sinmè mba pe yinri miiri* pa ni, mbe si yeyen kɔgɔlɔni sannya yi pye mbe pe yee gbegele nuwɔ taanyaara naa jeele

wire yonsinmè yaara ni. Ko punjo na, ki mee gbɔn sumboro nunjba nunjba pyew wi na wi ye wa wunlunaja Serisesi wi kɔrɔgo.¹³ Na sumboror wi kaa kee wa wunlunaja wi kɔrɔgo sanga njga ni, yaraga njga fuun wila jaa, pe maga kan wi yeri, jango wi yiri ki ni wa jeele pe go ki ni mbe kari wa wunlunaja wi go ki ni.¹⁴ Wi ma ye wa yɔnlɔkɔgɔ mbe si yiri wa ki goto pinliwe ni, mbe si sa ye wa jeele go shyen wogo ki ni, mbe pye Shaashigazi wi kée na, wunlunaja wi go tunmbyee njga wìla pye wunlunaja wi cènfenne pe kɔrsifɔ we. Ko sumboror wo na sɔngɔrɔ wa wunlunaja wi yeri naa, kaawɔ wi kala mbe pye wunlunaja wi na konaa wuu mege yeri.

¹⁵ Maridoshe wi to wi nɔsepuɔ lenaja Abihayili wi sumborombyɔ Esiteri njga Maridoshe wìla le ma gbegele, naa kìla kaa gbɔn wi na wi ye wa wunlunaja wi go ki ni, wi sila yaraga ko ka kpe yenri mbe taga wa nda Hegayi wìla ti senre yo wi kan ti na, wo njga wìla pye wunlunaja wi go tunmbyee konaa ma pye jeele pe kɔrsifɔ. Esiteri wi kala làa mbele fuun pàa wi yan pe ndanla. ¹⁶ Pàa kari Esiteri wi ni wa wunlunaja Serisesi wi yeri wa wunluwo go ki ni, yele li yenje ke wogo ki ni, ko njga pe yinri Tebeti[†] yenje ye; ko la pye wi wunluwo pi yele kɔlɔshyen wolo li ni. ¹⁷ A Esiteri wì si wunlunaja wi ndanla ma we jeele sanmbala pe ni fuun pe na. A wì kajenjé naa kagbaraga

[†]2.16: Tebeti yenje ki ma saa yala desamburu yenje naa zhanviye yenje ki ni.

pye wi kan ma we sumbonɔ naŋa mbajeenle pe ni fuun pe na. A wì si wunluwɔ njala li kan Esiteri wi kan, maa tege wunlunjɔ Vasiti wi yɔnɔ. ¹⁸Kì pye ma, a wunlunaja wì si sɔgɔlɔ gbɔlɔ sɔgɔ wi legbɔlɔ naa wi tunmbyeele pe ni fuun pe kan Esiteri wi gbɔgɔwɔ pi kala na, ma kɔn lambo wi na wa wi wunluwɔ tara kindaye pe ni, ma yarikanra legere torogo leeple pe kan, ma yala wi kee ki mbe ya sanga yege na ñga ni ki ni.

Maridoshe wìla wunlunaja Serisesi wi shɔ pe suu gbo

¹⁹Naa pàa kaa sumbonɔ naŋa mbajeenle pe gbogolo ki shyen wogo ki na[†], Maridoshe wìla pye ma cèn wa wunlunaja wi yeyɔngɔ ki na. ²⁰Esiteri wo na, wi sila wi go woolo naa wi cènle woolo pe naga wunlunaja wi na, ma yala yege ñga na Maridoshe wìla ki yo maga ñgban wi ni ki ni. Esiteri wìla pye na nuru Maridoshe wi yeri paa yege ñga na wila pye na nuru wi yeri sanga ña ni wìla wi le naa gbegele we.

²¹Ki pilive yi ni, ma Maridoshe wi ta wìla pye na cèen le wunlunaja wi yeyɔngɔ ki na, a wunlunaja wi yeyɔngɔ kɔrɔsifenne shyen, Bigitan naa Tereshi, pè si nawa ñgban wunlunaja Serisesi

wi kala na, nee pyelɔmɔ jaa mboo gbo. ²²A Maridoshe wì sigi wogo ki logo. A wì sigi yo maga naga wunlunjɔ Esiteri wi na. A Esiteri wì si saa ki yo wunlunaja wi kan Maridoshe wi mege na. ²³A pè sigi kala li cancan ma wele, maga jen ma yo li yen kaselege. Kì pye ma, a pè si ki nambala shyen pe to tige na. A pè sigi wogo ki yɔnlɔgɔ wa wagati kapyegele sewɛ wi ni wunlunaja wi yege na.

Maridoshe wìla Hama wi nawa pi ñgban

3 ¹Ko kagala koro puŋgo na, si Agagi[†] setirige pyɔ Hamedata wi pinambyɔ Hama wi gbɔgɔ. Wìla wi yirige maa tege censagbɔgɔ na ma we tara teeple sanmbala mbele pàa pye wi tanla pe na. ²Wunlunaja wi tunmbyeele mbele fuun pàa pye na cèen le wunluwɔ go ki yeyɔngɔ ki na, pàa pye na kanŋguuro kanni na go sogo Hama wi nɔgɔ naa gbogo, katugu wunlunaja wo wìla ki konɔ kan ma yo kila piin ma wi kan. Een fɔ, Maridoshe wi sila yenle mbaa kanŋguuro kanni konaa mbaa go sogo Hama wi nɔgɔ mbaa wi gbogo. ³Wunlunaja wi tunmbyeele mbele pàa pye na cèen le wunluwɔ go ki yeyɔngɔ ki na, a pè si Maridoshe wi yewe ma yo fɔ: «Konɔ na

[†]2.19: Ñga kì yo fɔ: *Naa pàa sumbonɔ naŋa mbajeenle pe gbogolo ki shyen wogo ki na*: Ki mbe ya logo fɔ: Naa pàa kaa sumbonɔ naŋa mbajeenle pe gbogolo wa jeele pe go shyen wogo ki ni.

[†]3.1: Amaleki setirige piile pe wunlunaja Agagi wìla pye Izirayeli woolo pe wunlunaja Sawuli wi jugu (1 Sami 15).

wunlunaja wì kan, yinji na, a mà si je li na?»⁴ Pàa pye naga wogo ki yuun wi ni pilige pyew. Èen fò wii logo pe yeri. Punjo na, a pè si kaa ki wogo ki yo Hama wi kan, jango mbege jen na kaa pye Maridoshe, wo ña wìla pe pye ma yo wi yen Zhufuye woo, wi yaa koro mbaa ki piin ma.⁵ A Hama wì sigi wele maga yan fò Maridoshe wii yenle mbaa kanjguuro kanni konaa mbaa go sogo wi nɔgɔ, mbaa wi gbogo, a kì suu ya fòjenje.⁶ Mbe Maridoshe wo nunjba gbo Hama wìla ki jate fò ko suu yenle tin. Mà jen Maridoshe wìla pye cénle ña woo, pàa ki yo wi kan. Kì pye ma, Zhufuye mbele fuun pàa pye wa wunlunaja Serisesi wi wunluwɔ tara ti lagapyew ki ni, a Hama wi nee jaa mbe pe gbo, katugu Maridoshe wìla pye ki cénle woolo wo wa.

⁷ Yele li yenje kongbanñga ki na, ko ñga ki yen Nisan yenje ye, wunlunaja Serisesi wi wunluwɔ pi yele ke ma yiri shyen wolo li ni, a pè si Puri[†] wi wa, ko kɔrɔ wo yen fò a pè si pete gbɔn Hama wi yegé sɔgɔwɔ, piliye yo naa yele li yeyen yi ni fuun yi wogo na. A pete gbɔngɔ kì si yenje ke ma yiri shyen wogo ko wɔ, ko ñga ki yen Adari[†] yenje ye.

Hama wìla pye na jaa mbe Zhufuye pe ni fuun pe gbo

⁸ Kona, a Hama wì sigi yo wunlunaja Serisesi wi kan fò: «Cenle la woolo yen ma jaraga laga ma wunluwɔ tara ti lagapyew ki ni, cengelé ke ni fuun ke sɔgɔwɔ. Pe yen pe ye. Pe lasiri* kongolo ke yen ke ye cengelé sanñgala ke wogolo ke ni. Pe woro na tanri wunlunaja wi lasiri wi na. Mbe ki leeple pe yaga yeyinje na, wunlunaja wi tɔnli kpe woro wa ki ni.⁹ Na kaa pye ki wunlunaja wi ndanla, we sewe wa yɔnlɔgɔ fò pe daga mbe tɔngɔ. Kona mi yaa warifuwe tɔni cènme taanri naa nafa taanri ma yiri ke ma yiri kangurugo (375) taanla mboo kan wunluwɔ kagala yegé wɔfenne pe yeri pe saa le wa wunlunaja wi yarijende tegesaga ki ni.»

¹⁰ Kì pye ma, a wunlunaja wì suu vegeñje wi wɔ wa wi yéera yombelé li na maa kan Zhufuye pe winfɔ Hama wi yeri, Agagi setirige pyɔ Hamedata wi pinambyɔ we.¹¹ Ko punjo na, a wunlunaja wì sigi yo Hama wi kan fɔ: «Mìgi warifuwe wi yaga ma kan konaa ki leeple pe ni, ñga kɔn ndanla, ma ko pye pe na.»

¹² Kona, a pè si wunlunaja wi sewe yɔnlɔgɔfenne pe yeri yele li yenje kongbanñga, ki pilige ke ma yiri taanri wogo ki na. Senre nda fuun Hama wìla yo, a pè siri yɔnlɔgɔ mari torogo

[†]3.7: Puri ko kɔrɔ wo yen mbe pete gbɔn. Kila pye faa pe ma pete gbɔn kala la na.

[†]3.7: Adari yenje ki ma saa yala feviriye naa marisi yenje ko ni.

wunluwɔ tara teele pe yeri, naa kindaye teele konaa cengèle teele pe yeri. Wunluwɔ tara ti lara nunjba nunjba pyew pe sewe wìla yɔnlɔgɔ ma yala pe senre yɔnlɔgɔlɔmɔ po ni. Cengèle ke ni fuun nunjba nunjba ke woro tìla yɔnlɔgɔ ma yala ke senre to ni. Pàa seweele pe yɔnlɔgɔ wunlunaja Serisesi wo mege na, mee tegere tege pe na wunlunaja wi yombelé vegeñe[†] wi ni.¹³ Pàa ki seweele pe kan pitunmbolo mbele pè wege poro yeri pe sa pe kan wunlunaja wi tara ti kinda nunjba nunjba pyew wi ni, ma yo pe Zhufuye pe ni fuun pe gbo, pe pe tɔngɔ pe pe kɔ pe pe wɔ wa pilige nunjba ki ni, piile naa leleelɛ*, naa jeele konaa piyengèle ke ni. Pege wogo ki pye yele li yenje ke ma yiri shyen wogo, ki pilige ke ma yiri taanri wogo ko ni; ko ki yen Adari yenje ye. Fɔ pe pe kɛe yaara ti koli fun.¹⁴ Pàa sewe wi senre nunjba ti yɔnlɔgɔ mari torogo tara ti kinda nunjba nunjba pyew wi ni, maga kala li yari leeple ni fuun pe kan, jango pe pe yee gbegèle ki pilige ki mege ni.

¹⁵ Pitunmbolo mbele pè wege, a pè si yiri ma fyeele ma kari ma yala wunlunaja wi senyoro ti ni. A pè sigi kondégèle li yari fun wa wunluwɔ ca Suzi ki ni. A wunlunaja wo naa Hama wi ni pè

si cen na woo. Ma si yala Suzi ca woolo poro la pye na gbele.

Maridoshe wìla Esiteri wi yenri sagawa ni

4 ¹ Naa Maridoshe wìla kaa n̄ga fuun kìla pye ki wogo ki jen, a wì suu yaripɔrɔ ti walagi, ma jatere piriwen yaripɔrɔ le ma le, mee cɔnrɔ wo wi yee na. A wì si kari wa ca ki nandogomɔ, wi nawa pìla pye ma tanga wi na, a wila kɔnɔgɔlɔ waa. ² A wì si kari ma saa yere fɔ wa wunlunaja wi yeyɔngɔ ki na, katugu ki sila daga lere mbe ye wa wunlunaja wi laga nawa jatere piriwen yaripɔrɔ ni wi na. ³ Wunlunaja wi senyoro to naa wi sewe wi ni tìla gbɔn kinda n̄a fuun ni, kìla pye kunwɔ kayanya Zhufuye pe yeri. A pe nee yenje nii, na yanli, na gbele. Pe legere la pye na sinlele jatere piriwen yaripɔrɔ na konaa wa cɔnrɔ ti ni.

⁴ Kala na làa pye, a Esiteri wi tunmbyeele jeele naa wi go tunmbyeele nambala pè si pan mali yegé yo Esiteri wi kan. A kì si wunlunjɔ wi jatere wi piri wi na fɔ jenje. A wì si yaripɔrɔ torogo wa Maridoshe wi yeri ma yo wi jatere piriwen yaripɔrɔ ti wɔ wi yee na, wi ko yaripɔrɔ to le. Een fɔ, a Maridoshe wì si je. ⁵ Kì pye ma, a Esiteri wì si tunmbyeele mbele wunlunaja wìla kan wi yeri paa

[†]3.12: Ki yombelé vegeñe wìla pye na wunlunaja wi yawa po nari. Wunlunaja wi yeera tegere to tìla pye wa vegeñe wi na. Kila pye pe maa tege ma wunlunaja wi tegere ti tege seweele pe na. Kila pye, ki vegeñe wi ka pye lere n̄a yeri, wi ma ya na gbegele wunlunaja wi mege na.

tunjgo piin wi kan nuŋgbा yeri, pàa pye naa yinri Hataki. A wì suu tun ma yo wi sa Maridoshe wi yewe ki wogo ki go ki ni.⁶ A Hataki wì si yiri ma kari wa Maridoshe wi yeri wa katogo, wa wunlunaja wi go yeycngc yesinmè pi na.⁷ A Maridoshe wì si kagala ŋgele fuun kàa pye wi na ke yege yo wi kan konaa penjara yòn ŋga Hama wìla yo wi yaa le wa wunluwò go yarijende tegesaga ki ni ti ni, jango mbe Zhufuye pe ni fuun pe gbo.⁸ Wunlunaja wi kondegelé na pàa yari Zhufuye pe tɔngɔwò wogo ki na wa wunluwò ca Suzi ki ni, a Maridoshe wì sigi kondegelé li senre ti sèwe wa kan Hataki wi yeri fò wi saa naga Esiteri wi na, wiri yege yo wiri filige wi kan, fò wi kari wa wunlunaja wi yeri wi saa yenri ŋgbanga fò wi yòn wi woolo pe na.⁹ Kì pye ma, a Hataki wì si sɔngɔrɔ ma saa Maridoshe wi senre ti yege yo Esiteri wi kan.¹⁰ Èen fò, a Esiteri wì si tunjgo kan Hataki wi yeri ma yo wi saga yege yo Maridoshe wi kan fò:¹¹ «Wunlunaja wi tunmbyeele pe ni fuun, naa wi wunluwò tara ti kindaye woolo pe ni fuun pège jen ma yo naŋa nakoma jele ŋa fuun ka ye wa wunlunaja wi kɔrɔgɔ wa wi laga nawa, na pe suu yeri, lasiri* konɔ nuŋgbा yen wa, na lìgi naga ma yo ki lerefɔ wi daga poo gbo, ki lasiri konɔ li yen lere pyew

wolo; kaawɔ wunlunaja wi kaa te gbɔtangala li sanga mbeli kan ŋa yeri wo wi ma koro mbagbowo. Ma si yala, mi wo na, nala yen ki pilige nafa ma yiri ke, na pe fanla yeri mbe kari wa wunlunaja wi yeri.»¹²

¹² A pè si saa Esiteri wi senre ti yo Maridoshe wi kan.¹³ Kona, a Maridoshe wì si ti, a pè saa Esiteri wi yòn sogo ma yo fò: «Maga kaa ki jate ndee naa mà kaa pye wa wunluwò go ki ni, mboro nuŋgbा ma yaa shɔ Zhufuye pe ni fuun pe sɔgɔwɔ. ¹⁴ Katugu nala, na maga pyeri wa ki kala na li ni, Zhufuye pe yaa sagawa naa shɔwɔ ta mbe yiri laga ka yege ni†, een fò mboro naa ma to go woolo pe ni, pe yaa ye tɔngɔ. Ambɔ ki jen na kaa pye ki wagati ŋa wi kala lo ma li ti ma pye wunlunjɔ?»

¹⁵ Kona, a Esiteri wì si ti, a pè saa Maridoshe wi yòn sogo ma yo fò:¹⁶ «Kari ma sa Zhufuye mbele fuun pe yen wa wunluwò ca Suzi ki ni pe gbogolo ye yenje le* na kan. Yaga ka li, yaga si ka wɔ fò sa gbɔn pilige taanri, ki sɔnlɔ naa ki yembine. Mi jate, mi naa na tunmbyeele jeele pe ni we yaa yenje le fun. Ko punjɔ na, mi yaa ye wa wunlunaja wi kɔrɔgɔ, ali mbege ta ki yen lasiri konɔ li jɔgɔwɔ. Na kiga yere mbe ku wi yo, pa mi yaa ku.»¹⁷ Kì pye ma, a Maridoshe wì si kari ma saa ŋga fuun Esiteri wìla yo ki pye.

†4.14: ŋga kì yo fò Zhufuye pe yaa sagawa naa shɔwɔ ta mbe yiri laga ka yege ni ki yen na jate ma yo sagawa naa shɔwɔ pi yaa yiri wa Yenjele lo yeri.

Esiteri wìla sɔgɔlɔgbɔlɔsɔgɔ wunlunaja wo naa Hama pe kan

5¹ Naa pilige taanri wogo kìla kaa gbɔn, a Esiteri wì suu wunluwɔ yaripɔrɔ ti le, ma saa ye ma yere wa wunlunaja wi laga nawa, wa wunlunaja wi go ki yesinme na. Wunlunaja wìla pye ma cén wa wi wunluwɔ jɔngɔ ki na, wa wunluwɔ go ki ni, ma yegɛ wa wa yeyɔngɔ ki yeri. ² Naa wunlunaja wìla kaa wunlunjɔ Esiteri wi yan yeresaga wa laga nawa sanga ña ni, a wì si kajenjɛ pye Esiteri wi kan. A wì suu te gbɔtangala na làa pye wi kee li sanga mali kan Esiteri wi yeri. A Esiteri wì si fulo wa, mée jiri te gbɔtangala li numala li na. ³ A wunlunaja wì suu pye fɔ: «Yinji maa jaa, wunlunjɔ Esiteri? Yinji maa jaa mbe yenri? Ali na ma kaa wunluwɔ pi walaga nungba jaa, mi yaa pi kan ma yeri.»

⁴A Esiteri wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Na kaa pye kɔɔn ndanla wunlunaja, mì sɔgɔlɔgbɔlɔsɔgɔ ma yo mboronaa Hama ye sa li wa na yeri nala.» ⁵A wunlunaja wì si tunjgo torogo ma yo pe sa Hama wi pye wi pan fyaw, jaŋgo pe kari Esiteri wi yerege ki na.

Ki pye ma, sɔgɔlɔgbɔlɔna Esiteri wìla sɔgɔ, a wunlunaja wo naa Hama wi ni pè si kari wa ki liwen pi na. ⁶ Ma pe ta pàa pye na duven wi woo, a wunlunaja wì si Esiteri wi pye fɔ: «Maga yaraga ñga fuun yenri, ki yaa kan ma yeri. Yinji

maa jaa? Ali na kaa pye wunluwo po walaga yi, pi yaa kan ma yeri.»

⁷ A Esiteri wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yaraga ñga mila yenri, yaraga ñga mila jaa we? ⁸ Na kaa pye na kala lɔɔn ndanla wunlunaja, na kaa pye ma mbe yenle mbe ñga mila yenri ma yeri ki kan na yeri, mbe ñga mila jaa ki pye, mi yaa sɔgɔlɔgbɔlɔsɔgɔ naa goto, wunlunaja, mboronaa Hama wi ni, ye pan ye li naa. Kona wunlunaja, mi yaa ma yɔn sogo mbe yala ma senre ti ni.»

**Hama wìla pye na jaa
mbe Maridoshe wi gbo**

⁹ Ki pilige ki ni, a Hama wì si yiri wa wunlunjɔ wi yeri nayinme naa yɔgɔrimɔ ni. ¹⁰ Eén fɔ, a wì si saa Maridoshe wi yan wi yen ma cén le wunluwɔ go ki yeyɔngɔ ki na. Maridoshe wii yenle mbe yiri wi yegɛ sɔgɔwɔ mboo gbɔgɔ, wii si seri wi kala na. A wì si nawa ñgban Maridoshe wi ni fɔ jeŋge. ¹¹ Konaa ki ni fuun, a wì sigi kun wi yee ni, mée kari wi go. Wì ka saa gbɔn, a wì si ti, a pè saa wi wenne poro naa wi jo Zereshi wi ni pe yeri wi kan. ¹² Kona, a wì suu penjagbɔrɔ tawa pi senre yo pe kan, naa wi piile pe legewé wogo ki ni konaa yegɛ ñga na wunlunaja wùu yirige maa gbɔgɔ ma we wi tara teele naa wi wunluwɔ go tunmbyele pe na ki wogo ki ni fuun ki ni. ¹³ A wì si pe pye naa fɔ: «Mbe taga wa ko na, wunlunjɔ Esiteri wì sɔgɔlɔgbɔlɔsɔgɔ na, wii lere wa yeri wì pinle

wunlunaja wi ni li na, kaawɔ mi nuŋgbɑ. Wì yere mi naa wunlunaja wi ni we yeri naa goto wa wi yee yeri.¹³ Eén fɔ ko ka woro na yegɛ na yaraga ka, na mi ka Zhufuye naa Maridoshe wi yan censaga sanga o sanga le wunlunaja wi yeyɔngɔ ki na we.»

¹⁴ Kona, a wi jɔ Zereshi wo naa wi wenne pe ni fuun pè suu pye fɔ: «Ti pe tige titɔnlɔgɔ ka gbegele, pege kan ki titɔnlɔwɔ pi metere nafa ma yiri kangurugo bɔ. Goto pinliwe ni, ma saga yenri wunlunaja wi yeri fɔ wigɪ yaga pe Maridoshe wi nɔri wa ki na. Ko puŋgo na, ma yaa pinlɛ mbe kari wunlunaja wi ni nayinmɛ coli wa liwen gbɔɔ pi na.»

A ki senre tì si tanla Hama wi ni. A wì si ti, a pè tige titɔnlɔgɔ ki gbegele maga kan.

Hama wila go sogo Maridoshe wi yegɛ sɔcɔwɔ

6 ¹Ki pilige ki yembine li ni, wunlunaja wi sila ya mbe wɔnlɔ. A wì sho fɔ pe pan wagati kapyegele sɛwɛ wi ni, wo ḥa pàa pye na wunluwɔ tara ti kapyegele ke yɔnlɔgi wa wi ni we. A pè pan maa kara wunlunaja wi kan. ²A pè sigi yan wa wi ni fɔ wunlunaja wi yeyɔngɔ kɔrɔsifenne shyen, Bigitan naa Tereshi, pàa yɔn le wunlunaja Serisesi wi na mboo gbo, fɔ a Maridoshe wìgì wogo ki logo maga yo[†].

³Kì pye ma, a wunlunaja wì si yewe ma yo fɔ: «Gbɔgɔwɔ pipiin wè

Maridoshe wi gbɔgɔ konaa ma tɔnlí wiwiin kan wi yeri ki wogo ki na?»

A wunlunaja wi tunmbyeele pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yaraga ka si pye wi kan.»

⁴ A wunlunaja wì si yewe ma yo fɔ: «Ambo wi yen wa laga nawa?» Ko la yala Hama wì pan le wunluwɔ go yeyɔngɔ ki na mbe pan mbege yenri wunlunaja wi yeri fɔ pe Maridoshe wi yigi poo nɔri wa tige titɔnlɔgɔ ḥga wila gbegele wi mege ni ki na.

⁵ Wunlunaja wi tunmbyeele nambala pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Hama wi yen wa laga nawa.»

A wunlunaja wì sho fɔ: «Ye ti wi ye laga.»

⁶ Kona, a Hama wì si ye. A wunlunaja wì suu yewe ma yo fɔ: «Wunlunaja wila jaa mbe naa ḥa gbɔgɔ, yinji ki daga mbe pye wi kan?»

A Hama wì suu yee pye fɔ: «Wunlunaja wila jaa mbe ambo gbɔgɔ, na mi ma?»

⁷ A Hama wì si wunlunaja wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Wunlunaja wila jaa mbe naa ḥa gbɔgɔ, ⁸ki daga pe pan derigbɔgɔ ḥga wunlunaja wì le ka ni, naa wunlunaja wì lugu shɔnye mbele na wa ni pe wunluwɔ njala kan ki shɔn wi kan.

⁹ Pe derigbɔgɔ konaa shɔn wi kan wunlunaja wi legbɔɔlɔ wa yeri, ḥa wi yen megefɔ. Wo mbe derigbɔgɔ ki le wunlunaja wila jaa mbe naa ḥa gbɔgɔ wi na, wuu luguro wa shɔn wi na, wi fefe wi ni wa ca ki

[†]6.2: Esite 2.21-22.

katogo ki ni, mbaa jɔrɔgi ḥgbanga wi yεgε, mbaa yuun fɔ: «Wunlunaŋa wila jaa mbe naŋa ḥa gbɔgɔ, pa ki yen na piin wi kan yεen.»

¹⁰ A wunlunaŋa wì si Hama wi pye fɔ: «Fyeelé ma ki derigbɔgɔ konaa ki shɔn wi ni ti le paa yεgε ḥga na màga yo we. Zhufuye naŋa Maridoshe ḥa wi yen ma cén le wunluwɔ go yeyɔngɔ ki na, maga pye ma wi kan ce. ḥga fuun mà yo, maga ka ka yaga mbapyewe.»

¹¹ Kì pye ma, a Hama wì si saa derigbɔgɔ ki le naa shɔn wi ni, ma derigbɔgɔ ki le Maridoshe wi kan, maa luguro shɔn wi na, ma fefe wi ni wa ca ki katogo ki ni, na jɔrɔgi ḥgbanga wi yεgε, na yuun fɔ: «Wunlunaŋa wila jaa mbe naŋa ḥa gbɔgɔ, pa ki yen na piin wi kan yεen.»

¹² Ko puŋgo na, a Maridoshe wì si sɔngɔrɔ ma kari wa wunlunaŋa wi yeyɔngɔ ki na, εen fɔ, a Hama wì si fyeele ma kari wi go yesanga ni, maa go ki tɔn fere ti kala na.

¹³ ḥga fuun kila pye Hama wi na, a wì sigi yεgε yo wi jɔ Zereshi konaa wi wenne pe ni fuun pe kan. A wi yerifenne poro naa wi jɔ wi ni pè suu pye fɔ: «Ki Maridoshe ḥa wi yen Zhufuye woo, kì kaa pye ma tolo lì le wi yεgε sɔgɔwɔ, ma se ya fanŋga ta wi na. Tolo lo na, ma yaa to pew wi yεgε sɔgɔwɔ.»

¹⁴ Ma pe ta pàa pye na para Hama wi ni bere, a wunlunaŋa wi tunmbyeele pè si gbɔn wa, mée kari Hama wi ni fyelége na wa Esiteri wìla sɔgɔlɔ gbɔlɔ na sɔgɔ li laga ki na.

Hama wi gbokala

7 ¹Kì pye ma, a wunlunaŋa wo naa Hama wi ni pè si kari wa wunlunjɔ Esiteri wi go sa liwén gbɔɔ pi li. ²Ki pilige shyen wogo ki na, ma pe ta pàa pye na duven wi woo, a wunlunaŋa wì si nuru naa ma Esiteri wi yewe ma yo fɔ: «Yinji maa jaa mbe yenri wunlunjɔ Esiteri? Ki yaa kan ma yeri. Yinji maa jaa? Ali na kaa pye wunluwɔ pi walaga yi, pi yaa kan ma yeri.»

³ Kona, a wunlunjɔ Esiteri wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «E, wunlunaŋa, na kaa pye na kala lɔɔn ndanla, na kaa pye kɔɔn ndanla, ḥga mila yenri, ko yen mala yaga yinwege na, ḥga mila jaa koyi ḥga fɔ na woolo pe koro go na; ⁴ katugu mi naa na woolo pe ni pè we pere, jaŋgo pe we tɔŋɔ, pe we gbo pe we kɔ. Ndèe pè we pere we pye kulonambala naa kulojaala, mi se jen na para ki na; katugu go se jen na pye ki na, mbaa wunlunaŋa ma tege ki kala na li ni[†].»

⁵ Kì pye ma, a wunlunaŋa Serisesi wì si senre ti le, mée wunlunjɔ Esiteri wi yewe ma yo fɔ: «Ambɔ fo

[†]7.4: ḥga kì yo fɔ: *Katugu go se jen na pye ki na, mbaa wunlunaŋa ma tege ki kala na li ni*, ki senre ti kɔrɔ wi woro ma jen ma filige Eburuye senre ti ni. Sewele pele ni kì yɔnlɔgɔ wa ma yo fɔ: εen fɔ, we jugu wì tɔnli ḥa kan, wunlunaŋa wi yaa bɔnlɔ yaraga ḥga na, ki tɔnli wi se ya mbege yɔngɔ sɔngɔrɔ wi na.

wi? Lere ḥa wì kotogo ta maga kala
cane na li jate, wi yen se yeri?»

⁶ A Esiteri wì suu yɔn sogo ma yo
fɔ: «We winfɔ naa we jugu wo wi
yen ki lepee Hama ḥa we.»

Kì pye ma, a Hama wi sunndo wì
si kòn wi na fɔ jeŋge wunlunaja wo
naa wunlunjɔ wi ni pe yegɛ sɔgɔwɔ.

⁷ A wunlunaja wì si yiri le liwen
lisaga naŋbanwa gbɔɔ ni, mɛɛ kari
wa wunluwɔ go laga nawa naŋgo
kɔlɔgɔ ki ni. Ḫen fɔ, a Hama wì
si koro wa na wunlunjɔ Esiteri wi
yenri, jaŋgo wuu go shɔ, katugu
wìla ki yan fɔ wunlunaja wi yaa
kaapege pye wi na. ⁸ A wunlunaja
wì si sɔngɔrɔ ma yiri wa wunluwɔ
go laga nawa naŋgo kɔlɔgɔ ki ni
ma pan wa lisaga ki ni. Esiteri wìla
pye sinleyaraga ɔga na ma sinle ma
sanga, a wì si pan ma Hama wi ta
wì to wa ki na.

Kona, a wunlunaja wì si gbele
ŋgbanga ma yo fɔ: «Wì yere to
wunlunjɔ wi naa lagajaa jelɛ na
yegɛ sɔgɔwɔ laga na go ki ni yere?»
Naa wunlunaja wila kaa ko senre
to yo laga ɔga na, a pè si Hama wi
yegɛ ki tɔn[†]. ⁹ Haribona ḥa wìla pye
wunlunaja wi go tunmbyeele wa, a
wo si wunlunaja wi pye fɔ: «Wele,
Hama wo jate wì tige titɔnlɔgɔ ka
gbegede mbe Maridoshe wi nɔri wa
ki na, wo ḥa wi senyoro tìla yɔn
wunlunaja wi na we. Ki tige ki yen
kansaga wa Hama wi go yɔn ki na,
ki titɔnlɔwɔ pi yen metere nafa ma
yiri kaŋgurugo.»

Kona, a wunlunaja wì sho fɔ: «Ye
sa Hama wi nɔri wa ki na.»

¹⁰ Kì pye ma, tige titɔnlɔgɔ ɔga
Hama wìla gbegede Maridoshe wi
mege ni, a pè si saa Hama wi
nɔri wa ki na. Ko punjo na, a
wunlunaja wi naŋbanwa pì si
sogo wi na.

**Wunlunaja wìla censagbɔgɔ kan
Maridoshe wi yeri
kona ma kondɛgele tege
mbe yɔn Zhufuye pe na**

8 ¹ Ki pilige nuŋba ki ni, a
wunlunaja Serisesi wì si
Zhufuye pe winfɔ Hama wi go
ki kan wunlunjɔ Esiteri wi yeri.
Ko pyeŋgɔlɔ, a Maridoshe wì
si kari wa wunlunaja wi yeri,
katugu Esiteri wìla ki yo wi kan
ma yo Maridoshe wi yen wi go
lere. ² Kona, a wunlunaja wì suu
vegeŋe wi wɔ maa kan Maridoshe
wi yeri, katugu wìla wi shɔ Hama
wi yeri. A Esiteri wì si Maridoshe
wi tege Hama wi go ki go na.

³ Esiteri wi sila ki yaga ko na.
A wì si saa para naa wunlunaja
wi ni, ma to wi jegele sɔgɔwɔ,
maa yenri na gbele wuu yinriwɛ ta,
jaŋgo Agagi setirige pyɔ Hama wìla
kaapege naa kala na kòn ma tege
Zhufuye pe mege ni, wunlunaja
wigi sa. ⁴ A wunlunaja wì suu te
gbɔtangala li sanga mali kan Esiteri
wi yeri. A Esiteri wì si yiri ma
yere wunlunaja wi yegɛ sɔgɔwɔ,
⁵ mɛɛ yo fɔ: «Wunlunaja, na kaa
pye kɔɔn ndanla, na kaa pye ma

[†]7.8: Pàa Hama wi yegɛ ki tɔn mbege naga fɔ wila daga poo gbo.

mbe kajengé pye na kan, na kaa pye ki yala wunlunaja ma yegé na, a na kala lɔɔn ndanla, seweele mbele Hamedata pinambyɔ Hama, ḥa wi yen Agagi setirige pyɔ, wila yɔnlɔgɔ ma torogo wunlunaja wi tara kindaye pe ni fuun pe ni, ma yo pe Zhufuye mbele pe yen wa pe gbo, wunlunaja wigi yaga wi seweele pele yegé yɔnlɔgɔ wigi kateegé ki sa.⁶ Katugu jɔlɔgɔ ḥga ki yaa to na woolo pe na, mi yaa ki yan mbe si ya mbege kun na yee ni mele? Mbe ya mbe pye na woolo pe gbowo pi sere mbe sigi kun na yee ni mele?»⁷ Kona, a wunlunaja Serisesi wì sigi yo wunlunjɔ Esiteri wo naa Zhufuye naa Maridoshe wi kan fɔ: «Wele, mì Hama wi go ki kan Esiteri wi yeri. A pè Hama wi nɔri wa tige titɔnlɔgɔ ki na, katugu wila yiri Zhufuye pe kɔrɔgɔ.⁸ Yoro wo na, koni, yaraga o yaraga ki ye ndanla Zhufuye pe yɔnwɔ pi kala na, yege yɔnlɔgɔ wunlunaja wi mege na. Ye wunlunaja wi vegejé tegere ti taga wi na. Katugu kateegé sewe ḥa pe ma yɔnlɔgɔ wunlunaja wi mege na, mboo tegere ti taga wi na, wi senre ti se ya kanjga.»

⁹ Le ki yɔngɔlɔ nunjba ke ni, yele li yenje taanri wogo ki pilige nafa ma yiri taanri wogo ki na, ko ḥga pe yinri Sivan yenje ye, a pè si wunlunaja wi sewe yɔnlɔgɔfenne pe ni fuun pe yeri. A pè si seweele pele yɔnlɔgɔ ma yala Maridoshe wila senre nda yo ti ni, ma pe

torogo Zhufuye, naa tara teele, naa fanjga fenne, naa kindaye cenme naa nafa ma yiri kɔlɔshyen (127) teele pe kan, maga le wa Endi tara fɔ ma pan ma gbɔn wa Kushi tara. Tara nunjba nunjba pyew ti seweele pàa pe yɔnlɔgɔ ma yala pe senre yɔnlɔgɔlɔmɔ pi ni. Cenle nunjba nunjba pyew li seweele pàa pe yɔnlɔgɔ ma yala pe senre to ni. Zhufuye pe seweele pàa pe yɔnlɔgɔ ma yala pe senre yɔnlɔgɔlɔmɔ pi ni konaa pe senre ti ni.¹⁰ Pàa seweele pe yɔnlɔgɔ wunlunaja Serisesi wi mege ki na, maa tegere ti taga pe na, mèe pe kan pitunmbolo mbele pe maa shɔnye fee pele yeri, a poro kari pe ni wunlunaja wi shɔnye pele na, mbele pè wege.¹¹ Wunlunaja wila konɔ kan wa ki seweele pe ni ma yo Zhufuye pe yen ca ḥga fuun ni, pe pe yee gbogolo laga nunjba wa ki laga ki na, paa pe yee go singi. Wunluwɔ tara ti ni cenle na fuun woolo konaa kinda ḥa fuun woolo ka yiri mbe to Zhufuye pe na maliŋgbɔnyaara ni, Zhufuye pe pe tɔngɔ, pe pe gbo pe pe kɔ, mbe pinle pe piile naa pe jeele pe ni, pe pe yaara ti koli.¹² Pege wogo ki pye pilige nunjba ki ni wunlunaja Serisesi wi tara lagapyew ki ni, yele li yenje ke ma yiri shyen wogo, ki pilige ke ma yiri taanri wogo ki na, ko ḥga ki yen Adari yenje ye[†].¹³ Pàa ki sewe cenle nunjba wi yɔnlɔgɔ maa torogo cengele ke

^{†8.12:} Ki pilige ko Hama wila ki konɔ kan, maga naga ma yo pe Zhufuye pe tɔngɔ; Esiteri 3.13.

ni fuun ke kan kinda wi ni fuun wi ni, a kì pye kondégele jango Zhufuye pe pe yee gbegele ki pilige ki na mbe pe kayanga wɔ pe juguye pe ni.¹⁴ Pitunmbolo pàa lugu wunlunaja wi shonye mbele pè wege pe na, ma fyeele ma kari fyelege na wunlunaja wi tunjgo ki ni. Ki kondégele li senre pàa ti yari fun wa wunluwɔ ca Suzi ki ni.

¹⁵ A Maridoshe wì si yiri wa wunlunaja wi yeri wunluwɔ yaripɔrɔ ni wi na, nda tìla pye ḥganra woro konaa ma filige, naa te wunluwɔ njala ni, konaa derigbɔgɔ ni ḥga ki yen fige naa yenge ni. Suzi ca woolo pàa pye na tinni konaa na yɔgori nayinme ni.¹⁶ Zhufuye pe yegé welewe pila tanla, a kì pye yɔgorimɔ, naa nayinme konaa cew tawa.¹⁷ Kinda o kinda, naa ca o ca konaa laga o laga wunlunaja wi senyoro naa wi kondégele li ni ti senre tìla gbɔn wa, kìla pye Zhufuye pe yeri nayinme, naa yɔgorimɔ, naa liwen gbɔɔ konaa feti pilige. Tara woolo pe legere la taga Zhufuye pe na, katugu pàa pye na fye Zhufuye pe yegé.

Zhufuye pàa pe juguye pe gbo

9 ¹ Yele li yenje ke ma yiri shyen wogo, ko ḥga ki yen Adari yenje ye, ki pilige ke ma yiri taanri wogo ki na, a wunlunaja wi senyoro naa wi kondégele li pyesanga wì si gbɔn. Zhufuye pe juguye pàa pye naga jate pe yaa fanjga ta Zhufuye pe na. Eén fɔ, a

kala lì si wa ma kanjga, a Zhufuye poro si fanjga ta pe winfenne pe na.

² Zhufuye pàa pe yee gbogolo wa pe cagborɔ ti ni, wunlunaja Serisesi wi wunluwɔ tara kindaye pe ni fuun pe ni, jango mbele pàa pye naga jaa mbe kapege pye pe na, pe malaga gbɔn pe ni. Lere kpe wo sila ya yere mbe pe sige, katugu leeple pe ni fuun pàa fye pe yegé.³ Tara teeple pe ni fuun, naa tara ti legbɔɔlɔ, naa kindaye teeple konaa legbɔɔlɔ mbele pe ma pye le wunlunaja wi tanla, pàa Zhufuye pe saga, katugu pàa pye na fye Maridoshe wi yegé.⁴ Mà jen Maridoshe wìla kaa pye legbɔɔ wa wunluwɔ go ki ni. Wi mege kìla yiri tara ti lagapylew ki ni. Wila pye na fanjga taa na kee yegé.⁵ Kì pye ma, Zhufuye pàa pe juguye pe gbo gbɔn tokobi ni, ma pe gbo, ma pe tɔngɔ, ma ḥga kì pe ndanla ki pye poro mbele pe winfenne pe na.

⁶ Zhufuye pàa lere cenme kanjgurugo (500) wo gbo wa wunluwɔ ca Suzi ki ni,⁷ ma pinle Parishandata ni, naa Dalifɔn, naa Asipata,⁸ naa Porata, naa Adaliya, naa Aridata,⁹ naa Parimashita, naa Arizayi, naa Aridayi konaa Vayezata.¹⁰ Ki leeple ke poro pàa pye Hamedata pinambyɔ Hama ña wìla pye Zhufuye pe winfɔ wi pinambiile wele. Eén fɔ Zhufuye pe sila pe këe yaara ti koli.

¹¹ Leeple mbele pàa gbo wa wunluwɔ ca Suzi ki ni, pàa pe yon ki naga wunlunaja wi na ki pilige nunjba ki ni.¹² A wunlunaja wì si wunlunjɔ Esiteri wi pye fɔ:

«Zhufuye pè lere cenme kaŋgurugo (500) wo gbo laga wunluwɔ ca Suzi ki ni konaa Hama wi pinambiile ke pe ni. Yingi pe pye wunluwɔ tara ti lara sannda ti ni? Een fɔ yingi maa jaa mbe yenri naa? Mi yaa ki pye ma kan. Yingi maa jaa ki pye ma kan naa? Ki yaa kan ma yeri.»

¹³ A Esiteri wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Na kaa pye kɔɔn ndanla wunlunaja, Zhufuye mbele pe yɛn laga wunluwɔ ca Suzi ki ni, ŋga pè pye nala pege yɔngɔ pye naa goto, pe Hama wi pinambiile ke pe gboolo pe nɔrɔgi tiye titɔnlɔyɔ ya na.» ¹⁴ A wunlunaja wì si konɔ kan ma yo ki pye ma. A pè sigi kondɛgɛlɛ li yari wa wunluwɔ ca Suzi ki lagapyew ki ni. A pè si Hama wi pinambiile ke pe nɔrɔgi tiye titɔnlɔyɔ ya na. ¹⁵ Zhufuye mbele pàa pye wa Suzi ca ki ni, pè si pe yɛe gbogolo naa fɔnɔŋɔ Adari yenje ki pilige ke ma yiri tijere wogo ki na, mèe lere cenme taanri (300) wo gbo wa Suzi ca ki ni; een fɔ pe sila pe kɛɛ yaara to ta kpe koli.

¹⁶ Zhufuye sanmbala mbele pàa pye wunluwɔ tara ti lara sannda ti ni, a pè si pe yɛe gbogolo, jaŋgo mbe malaga gbɔn mbe pe yɛe go shɔ konaa mbe pe yɛe tanga pe juguye pe na. Pàa pe juguye lere waga nafa taanri ma yiri ke ma yiri kaŋgurugo (75 000) gbo pe ni, een fɔ pe sila pe kɛɛ yaara to koli. ¹⁷ Ko la pye Adari yenje ki pilige ke ma yiri taanri wogo ki

na. Ki pilige ke ma yiri tijere wogo ki na, a pè si cen ma wogo, mèe ki pilige ki pye liwen gbɔɔ naa nayinme pilige. ¹⁸ Zhufuye mbele pàa pye wa Suzi ca poro na, pàa pe yɛe gbogolo yenje ki pilige ke ma yiri taanri wogo naa tijere wogo ki na, mèe cen ma wogo pilige ke ma yiri kaŋgurugo wogo ki na ma ko pye liwen gbɔɔ naa nayinme pilige. ¹⁹ Ko kì ti Zhufuye mbele pe yɛn ma cen wa yan nawa cara ti ni, pè Adari yenje ki pilige ke ma yiri tijere wogo ki tege, a kì pye nayinme, naa liwen gbɔɔ, konaa feti pilige, ŋga ni pe maa yaakara torogi pe yɛe kan.

Nandowo feti ja pe yinri Purimu wi lesaga

²⁰ Kona, a Maridoshe wì sigi kagala ke ni fuun ke yɔnlɔgɔ seweele na, mèe pe torogo Zhufuye mbele fuun pàa pye wa wunlunaja Serisesi wi wunluwɔ tara kindaye pe ni fuun pe ni pe yeri, mbele pè yɔngɔ konaa mbele pè lali pe yeri, ²¹ maga yo pe kan fɔ pe Adari yenje ki pilige ke ma yiri tijere wogo naa pilige ke ma yiri kaŋgurugo wogo ki tege, yi pye feti piliye yele nunjba nunjba pyew. ²² Katugu Zhufuye pàa ya pe juguye pe ni ma wogosaga ta ko piliye yo ni. Ki yenje ki ni, a pe jɔlɔgɔ kì kanŋga ma pye nayinme; a pe kunwɔ kayanja ki kanŋga ma pye yɔgɔrimo. Kì pye ma, a wì sho fɔ pege piliye yi tege yi pye liwen gbɔɔ naa nayinme

piliye, paa yaakara torogi pe yee kan konaa paa yarikanra kaan fyɔnwɔ fenne pe yeri. ²³Ki feti ja Zhufuye paa nɔgɔ le ma pye konaa kagala ɔgele Maridoshe wila yɔnlɔgɔ, paa ke tege kalege. ²⁴Katugu Agagi setirige pyo Hamedata wi pinambyɔ Hama ja wila pye Zhufuye pe winfo, wila ki kɔn maga tege mbe Zhufuye pe tɔngɔ. Wila Puri wi wa, ko kɔrɔ wo yen fɔ wila pete gbɔn mbe pe jɔlɔ konaa mbe pe tɔngɔ. ²⁵Een fɔ, naa Esiteri wila kaa kari wa wunlunaŋja wi yeri, a wì si konɔ kan maga yɔnlɔgɔ ma yo fɔ kapege ɔga Hama wila jate mbe pye Zhufuye pe na, ki sɔngɔrɔ ki to wo jate wi na. Poo nɔri wa tige titɔnlɔgɔ ki na wo naa wi pinambiile pe ni. ²⁶Ko kì ti pe maa ki feti piliye yi yinri Purimu† ma yala Puri mege ki ni. Kì pye ma, kagala ɔgele fuun kaa pye ma yɔnlɔgɔ wa sewe ja Maridoshe wila torogo wi ni, konaa poro jate ɔga paa yan yenle ni naa ɔga kìla pye pe na ki ni, ²⁷a Zhufuye pè si ko pye kalege maga tege pe yee kan, naa pe setirige piile pe kan konaa mbele fuun ka mara pe na pe kan, fɔ pe yaa la ki piliye shyen feti wi piin yele pyew, mbe yala ɔga kì yɔnlɔgɔ ki ni konaa wagati ja wì tege wi ni. ²⁸Fɔ pe setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri puŋgo na, paa nawa tuun ki piliye shyen feti wi na paa wi piin go pyew ki ni, naa kinda pyew wi ni konaa ca pyew ki ni. Ki Purimu feti

piliye yiga ka sa Zhufuye pe yeri, pe setirige piile paga ka fege yi na.

²⁹Wunlunjɔ Esiteri, Abihayili sumborombyɔ we, a wì si sewe wa yɔnlɔgɔ ma pinle Zhufuye naa Maridoshe wi ni, pe fanjga ki ni fuun ni, jaŋgo mbe Purimu sewe shyenwoo wi kala li yo mbeli filige. ³⁰Kona, a pè si sewe ele torogo Zhufuye pe ni fuun pe yeri Serisesi wi wunluwo tara kindaye cenme naa nafa ma yiri kɔlɔshyen (127) pe ni. Yeyinjge naa kaselege senre tila pye ma yɔnlɔgɔ wa pe ni. ³¹A pè si Purimu feti piliye wogo ki yo maga filige pe kan fɔ paa wi piin wagati ja wì tege wi ni, paa yegɛ ɔga na Zhufuye naa Maridoshe wo naa wunlunjɔ Esiteri wi ni paa ki kɔn maga tege we; konaa yegɛ ɔga na kìla kɔn ma tege Zhufuye poro naa pe setirige piile pe kan, ma yala pe yenje lege wogo naa pe kunwɔ gbelege wogo ki ni we. ³²Kì pye ma, Esiteri wi senyoro tila yeresaga kan Purimu feti wogo ki yeri; ki woro ti yen ma yɔnlɔgɔ wa sewe wi ni.

Wunlunaŋja Serisesi wo naa Maridoshe pe gbɔgɔwɔ kala

10 ¹Wunlunaŋja Serisesi wila nizara wɔgɔ wa wi wunluwo tara woolo pe na, naa leeble mbele paa pye lɔgɔ furo* nda wa kɔgɔje wi nandogomo pe na. ²Wila yawa ta ma kagala ɔgele pye, naa wi kotogo kagala ke ni konaa wila Maridoshe wi yirige maa tege censagbɔgɔ na

†9.26: Esite 3.7.

yegε እga na, ki kagala ke ni fuun ke
yen ma yɔnlɔgɔ wa Medi tara naa
Perisi tara wunlumbolo pe wagati
kapyegele sɛwɛ wi ni.³ Mà jen
Zhufuye naaja Maridoshe wo wìla
pye fanŋga fɔ ma taga wunlunaŋa

Serisesi wi na. Wìla pye legbɔɔ
Zhufuye pe sɔgɔwɔ. Wi kala làa pye
maa sefenne pe ndanla. Wìla pye
naa woolo pe yɔnwa pi jaa konaa
na para poro mbele wi cɛnle woolo
pe yeyinŋge wogo ki na.